

Heidegger'de Varlığın Anlamı ve Kökensel Düşünme *The Meaning of Being and Original Thinking in Heidegger*

Mustafa DEMİRTAŞ
Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü
mustafademirtas35@gmail.com

Özet

Bu çalışmada öncelikle, Heidegger'in metafizik düşünme geleneğine yönelik getirdiği eleştiri tartışmaya açılacaktır. Batı metafizik düşünme geleneği tarafından varolanın Varlığının nasıl düşünülemez kılındığı, Varlığın hakikatinin nasıl örtük kaldığı irdelenecektir. Daha sonra, Heidegger'in bu metafizik gelenekten sıyrılmak için Pre-Sokratik düşünürlerle nasıl geri döndüğü ve onlardaki Varlık anlayışını ne şekilde serimlediği gösterilmeye çalışılacaktır. Bu hususta, felsefe yerine düşünmeye atfettiği önemin altı çizilerek Varlığın kendi üzerine düşünmek için düşünmeyi nasıl bir yola sevk ettiği açıklanacaktır. Son bölümde ise, Heidegger'in Dasein ve Zaman ilişkisi tartışmaya açılacak ve buradan hareketle Pre-Sokratik düşünürlerle hangi yönlerde farklılık gösterdiği ortaya konulacaktır. Varlığın anlamının Dasein ve Zaman mefhumuyla nasıl bir ilişki içinde olduğu gösterilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Varlığın anlamı, metafizik, düşünme, aletheia, zaman.

Abstract

In this work firstly, Heidegger's criticism to the metaphysical tradition of thinking is opened to discussion. It is examined how the Western metaphysical thinking made unthinkable the Being of the beings and so how the truth of Being is remained covered. After that, it is tried to be shown how Heidegger turned back to the Pre-Socratic thinkers and presented the conception of Being within them in order to get over the Western metaphysical tradition. By emphasizing how he celebrated the thinking instead of philosophy, it is revealed the way in which he oriented the thinking in order to reflect Being. In the last part, the relationship between Dasein and Time in Heidegger is discussed and thus the ways in which he differentiated himself from the Pre-Socratic thinkers tried to be put forth. And also it is tried to be shown how the meaning of Being is in a relationship with the concepts of Dasein and Time.

Key Words: The Meaning of being, metaphysics, thinking, aletheia, time.

"Bir şeyi [hatırlayarak] düşünmek, o şeyi unutmamak demektir."

Martin Heidegger

Heidegger, magnum opus'u olarak bilinen ve 1927'de yayımlanan *Varlık ve Zaman*'ın girişinde Varlığın anlamına ilişkin soruyu yeniden sormamızı talep eder ve çalışmasının tümünü bu soru etrafında geliştirir. Filozofların Varlık sorusunu artık sormadığı bir durumda bu soruyu yeniden sormaya, onu yeniden düşünmeye yönelik bir çabaya girişir. Bunun için ilk olarak Varlığın anlamını soran soruyu ciddiyetle ele almanın gereği ve ivediliğini şiddetle savunur ve Varlık sorusunun önemini şu sözlerle öne çıkarır: "Bu soru, öyle herhangi bir soru değildir. Nitekim Platon ile Aristoteles'in araştırmalarına can katan bu soru olmuştur" (Heidegger, 2011: 1). Fakat ona göre, felsefe tarihinin bu iki büyük düşünüründen sonra Varlık sorusu sahici bir sorgulamanın temel meselesi olmaktan çıkıp giderek unutulmaya yüz tutmuştur. Sorunun sahici anlamının unutulması konusunda en önemli etken, metafizik felsefe geleneğinin uzun tarihi boyunca çok sayıda filozofun onu hakkıyla ele almayıp, yalnızca basit bir yanıtla indirgemesidir. Yunanlıların sorduğu ve felsefi düşüncenin başlangıcına hizmet

eden sorunun üzerinde öyle bir dogma oluşturulmuştur ki, Varlık, en tümeli, tanımlanamaz ya da en boş olanı simgeleyen bir kavram konumuna indirgenmiştir. Bu konumlanmada, Varlık sorusuna yönelik daha ileri bir boyutta sorgulamanın gerekliliği devre dışı kalmıştır. Bu konuda, Heidegger'in Varlığın anlamına ilişkin ön yargıları inceleyerek Varlık sorusunun karanlık ve unutulmuş olduğu sonucuna varması dikkat çekicidir. Hatta onun tüm düşünsel çabasının iki bin beş yüz yıllık Batı metafiziği'nin unutulmuş olduğu ve kökleri Antik Yunan düşüncesinde bulunan "Varlık sorusu"nu yeni ve kökensel bir biçimde sorgulamak olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Heidegger'e göre Platon'dan Nietzsche'ye kadar tüm metafizik tarihi, Varlığın unutulmasının tarihidir. Felsefi düşünce bu uzun tarihi boyunca kendi kökensel kaynağını –bu kaynak, Sokrates öncesi Grek filozofları Anaksimandros ve Parmenides'de açığa çıkar– kaybetmiş ve felsefe en sonunda kendi yitimine ulaşmıştır. Çünkü o, tüm tarihi boyunca metafizik olarak gerçekleşmiştir. Heidegger için metafizik olarak gerçekleşen bir felsefe "varolanı varolan olarak düşünür. Varolanın ne olduğunun sorulduğu her yerde Varolan olarak Varolan görülür" (Heidegger, 2009: 7). Bu kavrayışta Varlığın kendisi dile gelmez; Varlığın hakikati üzerine bir düşünme gerçekleşmez, diğer bir ifadeyle Varlığın hakikati düşünülmeden örtük kalır. Metafizik düşünme Varlığın hakikatini düşünmenin olanaklı bir yaşantı olduğunu yadsır, aynı zamanda bu yadsıma olgusunu, isteyerek de olmasa gizler (Heidegger, 2001: 14). Varlığın hakikati varolanın temeli olarak gizlenir. Heidegger'e göre, "Aristoteles'ten beri, metafizik olarak felsefenin görevi, varolanlar olarak varolanları, onto-teolojik olarak düşünmek olmuştur" (Heidegger, 2001a: 80). Yine de, metafiziğin varolanı düşünmesi, Varlık sorununu tümünden gözden kaçırmış olduğu anlamına gelmez. Metafizik boyunca Varlık çeşitli şekillerde dile gelir, fakat bu dile gelme, Varlığı sürekli olarak başka bir öze ve başka bir kökene bağlama çabasında gerçekleşir. Heidegger, böyle bir çabanın "fizik"ın başlangıçtan beri Metafiziğin tarihini ve özünü belirlemesiyle ilgili olduğunu söyler: "Actus purus [saf edim] (Aquina'lı Thomas), mutlak kavram (Hegel), güce ilişkin aynı istemin ebedi dönüşü (Nietzsche) olarak Varlık öğretisinde de Metafizik devamlı 'fizik' kalır" (Heidegger, 2014: 17). Böylelikle metafizik Varlığın anlamını verili şeylere indirger ve Varlığın hakikatine ilişkin soruyu sormaz. Bu nedenle Heidegger, metafiziğin "insanın özünün hangi biçimde Varlığın hakikatine ait olduğu sorusunu da hiçbir zaman sormadığını" (Heidegger, 2013: 14) belirtir.

Varlık'ı kendi ortaya çıkarıcı özünde, yani hakikati içinde düşünmeyen metafizik, Varolanı Varolan olarak sorgular ve bu nedenle Varolanda takılıp kalır; Varlık olarak Varlığa yönelmez (Heidegger, 2009: 8). Varlık'ı her zaman varolan bakımından tasarılar. "Varolan nasıl yorumlanırsa yorumlansın, ister ruhçuluktaki ruh, isterse maddecilikteki madde ve güç olarak, ister oluş ve yaşam, ister tasarım, isteme, töz, özne, *energeia*, isterse de aynı olanın ebedi dönüşü olarak yorumlansın; her seferinde, Varolan, Varolan olarak Varlığın ışığında görülür" (Heidegger, 2009: 8). Metafizik varolanı tasarımlediği her yerde Varlık gizini açar. Bu noktada, Heidegger şunu söyler:

Metafizik, Varolan olarak Varolan hakkındaki sorusuna verdiği yanıtlarda, Varolandan önce Varlığı tasarım lamıştır. Bundan ötürü Varlığı zorunlu olarak boyuna dile getirir. Fakat metafizik, Varlığın kendisini dile getirmez, çünkü Varlığı kendi hakikatinde, hakikati açıklık olarak ve açıklığı da kendi özünde düşünmez (Heidegger, 2009: 11).

Varlığı sadece, Varolanı Varolan olarak tasarım landığında düşünebilen metafizik, bütününde Varolanı kasteder ve Varlıktan söz eder. Varlıktan söz ederken de Varolan olarak Varolanı düşünür; dolayısıyla Varlığın kendi hakikati hakkındaki soruyu sormaz; yalnızca Varlık hakkındaki sorunun sorulup yanıtladığı izlenimini verir. Varlığı kendi açığa çıkarıcı özünde, yani hakikati içinde düşünemeyen metafizik Varlığın kendisi üzerinde düşünmez. Metafizik gelenek içerisinde Varlık, diğerleri arasındaki bir varolana indirgenerek akıl, istenç ya da güç istenci olarak isimlendirilen mevcut bir entite haline gelir. Bu nedenle Heidegger, başlangıcından tamamlanışına kadar metafiziğin tüm söylediğinde Varolan ile Varlığın sürekli olarak karıştırıldığını ileri sürer. Bu karıştırma hata olmaktan ziyade, olagelme olarak düşünülmalıdır (Heidegger, 2009: 12).

Heidegger'in düşüncesi odur ki, bütün Batı metafizik geleneği varolan şeyler üzerine düşünerek varolanın Varlığını unutmuştur. "Varlık varolanlar perspektifinden anlaşılabilir kavramların en geneli ve boşu haline gelmiştir" (Barret, 2008: 48). Fakat Varlık varolan gibisinden bir şey değildir ve Varlığı bir varolan olarak kavramak mümkün değildir. Çünkü varolanın Varlığı, bizzatı bir varolan değildir (Heidegger, 2011: 3-5); her türlü varolanın ötesindedir. Ayrıca, varolanları en başta mümkün kılan şey olarak da kendisi bir varolan olamaz:

Varlık, Varolanda varolan bir özellik değildir. Varlık, Varolan gibi nesnel olarak tasarımı ve vücuda getirilemez. Tüm Varolandan tamamiyle başka olan Varlık, Varolan-olmayandır. Fakat bu Hiç, özünü Varlık olarak sürdürür (Heidegger, 2009: 49).

Her daim bir varolanın varlığı olan Varlığı varolana indirgeyen metafizik, ayrıca varolan ile Varlık arasındaki farkı da düşünmez. Heidegger için esaslı düşünme, Varlığın kendisinin kendisini açması ve saklamasının gerilimli ilişkisi olarak anlaşılabilir Varlık ile varolanlar arasındaki "ontolojik farklılık"ı düşündürür.¹ Heidegger, "Varlığı ancak varolanlardan farklılığı içinde ve (tersinden) varolanları Varlıktan farklılıkları içinde düşündüğümüzde esaslı biçimde düşünürüz" (Bartky, 2008: 291) der. Böylece, varolanlar ile Varlık (varolanların Varlığı) arasında bir ayrıma gider, yani maddi şey ile bu şeyin doğası arasında bir fark görür.² Metafizik gelenek bu farkı unutmuştur, Varlığı daima varolan olarak düşünmüştür.³ Peki, varolan ile farkta Varlık nedir ya da varolanın Varlığı neyden ibarettir?

Heidegger, bu soruyu kaynağında yakalayabilmek, yani Varlığın kendisi üzerine düşünmek için Pre-Sokratiklere döner ve onların Varlıkla olan ilişkisindeki derinliğin, gizemin değerini özellikle vurgular; onların görüşlerinin, Batı düşüncesinin başlangıcını oluşturduğunu da açıkça savunur. Buna ilişkin olarak da, Pre-Sokratiklerin Varlığın anlamı sorusunu varolanların tanımlanma bağlamının ötesine geçerek temelde sağlam bir biçimde kavramış olduklarını belirtir. Örneğin, Heidegger'e göre Batı düşüncesinde varolanın Varlığının ilk önce dile geldiği yer Parmenides'tir (Heidegger, 1997: 75). Heidegger'in söylediği gibi, "Varolanın varlığının Parmenides eliyle gerçekleşen ilk keşfinde varlık, varlığın müşahade edici anlayışı ile 'özdeşleştirilmektedir'" (Heidegger, 2011: 225). Ya da bütünlük içinde çoklu Varlık hakkında konuşan Anaksimandros'la birlikte şeylerin bütünlüğünün mevcudiyeti deneyimlenmektedir. Varlık varolanların Varlığı olarak dile gelmekte; bir şeyin Varlığa gelmesi ve Varlıktan ayrılması gerçekleşmektedir (Heidegger, 1984: 22-40). Çünkü bir şeyin Varlığı, bize kendini açığa çıkma ve gizlenmede gösterir. Bir diğer Pre-Sokratik olan Herakleitos'ta da "Logos" mefhumuyla varolanın kendi içinde sükün eden toplanmışlığı, yani Varlığın ortaya konduğu görülmektedir (Heidegger, 2014: 151). Heidegger'in Herakleitos yorumunda Varlık, bir araya toplanmadır; varolanı bir araya toplayan Logos'tur.

Heidegger, Varlık çağının başlangıcını düşüncenin kökeniyle, yani Pre-Sokratiklerle birlikte irdeleyerek onların, o zamandan bu yana şeylerin hakikatine daha yakın olduklarına güçlü bir biçimde inanmıştır. Heidegger'e göre Pre-Sokratikler Parmenides, Anaksimandros ve Herakleitos ilk kez Varlığı vücuda gelme olarak düşünmüşlerdi. Bu vücuda gelme, bir açıklığa çıkma, bir saklılıktan sıyrılma, bir gizini açma olarak kavranmıştı (Hofstadter, 2008: 398). Bu kavrayıştan hareketle Grekler, apaçıklık ya da gizlenmiş olanın gizliliğinin sona erdiğinde açığa çıkan hakikati *aletheia* sözcüğüyle karşılamışlardı.

¹ Heidegger varolanlar hakkında konuşurken "ontik" terimini ve Varlık hakkında konuşurken "ontolojik" terimini kullanır. Bu iki terim şu ifadeyle daha iyi kavranılabilir: "Ben var olduğumdan oldukça eminim; ben, her günkü ontik varoluşumun farkındayım. Bununla beraber, ben aynı zamanda 'Ben kimim?' sorusunu sorabiliyorum. İşte bu da ontolojik bir sorudur" (Johnson, 2013: 26-27).

² "Hakkında konuştuğumuz, bir kanaat beslediğimiz, şu veya bu şekilde ilişki kurduğumuz her şey bir varolandır. Ayrıca neliğimiz ve nasilliklerimiz içindeki bizler de birer varolanız. Varlık ise öylelik ve neden-nasillikte, gerçeklikte, mevcut-oluşta, kalıcılıkta, geçerlilikte, Dasein'da, 'vardır'da yatmaktadır" (Heidegger, 2011: 6).

³ Heidegger ise varolanlara başvurmadan Varlığı düşünmenin anlamını sorgular ve şu sonucu dile getirir: "Metafiziğe bakmaksızın Varlığı düşünmek. Ancak metafiziğe olan itibar, metafiziği alt etme niyetinde bile egemendir" (Heidegger, 2001a: 36).

Hakikatin Özü/Physis'in Hakikati: *Aletheia*

Aletheia kelime anlamıyla gizlenmemişlik ya da gizini açma demektir. "Aristoteles'in *pragma* ve *phainomena* ile eş tuttuğu *aletheia*; 'eşyanın kendisi', kendini görünür kılan, kendi keşfedilmişliğinin nasıllığı içindeki varolan demektir" (Heidegger, 2011: 231). Heidegger, Greklerde gizlilikten çıkma olarak kullanılan bu kelimenin Romalılar tarafından 'veritas' diye karşılandığını bizim ise söz konusu kavramı 'hakikat' olarak kullandığımızı belirtir (Heidegger, 1998: 52). Kendisi de erken dönem yazılarından itibaren Varlığın anlamını *aletheia* olarak hakikatin özünü düşünmeye çalışır: "Var olan, şu ya da bu var olan olarak var olmak yoluyla, kendisini, gizlenmemişliğe, *aletheia*'ya yerleştirir ve bu gizlenmemişlikte durur" (Heidegger, 2010: 63). Heidegger, gizlenmemişlik, açıkta olmak olarak *aletheia*'yı, bizim, ilkin, Varlığı ve düşünmeyi ve onların birbirlerine göre ve birbirleri için mevcut oluşlarını bahşeden açılma olarak düşünmemiz gerektiğini belirtir. Peki, bu açılma nasıl gerçekleşmektedir? Varlık Greklerde kendisini physis olarak açmıştır, yani "Varlık, physis olarak öze gelmiştir" (Heidegger, 2010: 62). Heidegger, Varlığa getirmeyi tüm genişliğiyle Greklerdeki anlamıyla düşünmemizi ister. Heidegger için Varlığa getirme, yani poiesis, yalnızca el işi yapımını ya da sadece sanatsal olanı görünümü getirip somutlaştırma işi değildir. Bir şeyin kendiliğinden çıkıp doğması/görünüşe çıkması anlamına gelen physis de bir Varlığa getirmedir. Varlığa getirme, bu anlamıyla gizlilikten alıp aşikârlığa getirmedir. Gizli olan bir şeyin aşikârlıkta sahne aldığı kadarıyla olup biter ve bu söz konusu sahne alma, gizini açığa çıkartma dediğimiz şeyde barınır ve salınır (Heidegger, 2015: 18-19). Bir başka deyişle, Greklerin physis'in varlığı ya da hakikati olarak adlandırdıkları *aletheia*'da meydana gelir.

Varlığın Greklerde physis olarak yorumlanışının temelinde gizlenmemişlik anlamında doğruluk, belli bir biçimde doğrulan kendini gösterme anlamındaki görünüş, Varlığa zorunlu olarak aittir (Heidegger, 2015: 69). Heidegger'de Varlık, gizlenmişlikten dışarı çıkma, görünme demektir. Bu, Varlığın başına muhtelif zamanlarda gelen ya da ona sonradan eklenen bir olay değildir. Varlık, görünme olarak öze gelir. Bir başka deyişle, Varlık görünme olarak, yani physis olarak kendini açar:

Varlık, Yunanlılara physis olarak açılır. Yükselip açılarak duraksayan hükmedici İşleyiş, kendi içinde keza, ışıdayıp görünümseyen Görünmedir... Varlık ve Hakikat, kendi özyüklerini physis'ten yaratırlar. Görünümseyenin Kendini-Göstermesi, aracsız bir şekilde Varlığa aittir ve yine de (aslında) Varlığa ait değildir (Heidegger, 2014: 117-131).⁴

Varlığın serimlenmesi olarak physis, Görünme olarak tecrübe edilir ve Physis'in Hakikati, yükselip açılan işleyişte vuku bulan Gizlenmemişlik olarak *aletheia*'dır (Heidegger, 2014: 206). *Aletheia* olarak Varlık, açığa çıkmanın açıklığı ile birliğidir; görünüşün açıklığıdır ve asla kendisini görünüşe teslim etmeyendir (Kurtar, 2014: 124). Heidegger için Varlığın sırrının anlamı, yalnızca hakikatin *aletheia* olarak düşünülmesinde aranmalıdır. *Aletheia*'ya bakarak düşünmemiz, düşünceyi, bütün felsefe tarihi boyunca kendisine çeken bir şeyle cezbetmektedir. Zira aslen Varlık ve düşünme, söyleneni gereği gibi düşünme ihtiyacından kaynaklanır. Çünkü "açıkta olma, Varlık ve düşünmenin ve onların birbirine ait oluşlarının içinde buldukları unsurdur" (Heidegger, 2001a: 80). Açıkta olma üzerine düşünmek, bizi, Pre-Sokratiklere geri götürür. Heidegger, Pre-Sokratiklerin çok fazla şeyi başardığına inanır. Onlar, Varlık ile var olanlar arasındaki ontolojik farklılığın bilincindediler. Bu farklılığı, farklılık olarak tecrübe edemeseler de, var olanların Varlığını mevcudiyete çıkma, görünüşe çıkma ve gizlilikten kurtulma olarak yaşamışlardı (Zimmerman, 2011: 385). Heidegger'e göre, gizlilikten çıkma/açığa çıkma olarak kavranılması gereken *aletheia*, felsefenin başlangıcında Pre-Sokratikler tarafından özenle Varlıkla bağlantılı olarak düşünülmüştür, fakat daha sonra metafizik geleneğin düşünme biçimi ve Varlık anlayışında göz ardı edilmiş, düşünülemez olarak dışarıda bırakılmıştır. Bu nedenle, metafizik olarak

⁴ Kitabın Türkçe çevirisinde yer alan "fusus" kavramı, metinde kavram bütünlüğünün sağlanması amacıyla "physis" olarak karşılanmıştır.

gerçekleşen felsefi düşünme biçimi yerine, *düşünme* çabası, Varlığı, kendi hakikatinin kökeninde, yani *aletheia*'da ifade etmeye doğru yol almada yardımcı olabilir. Varlık, düşünmeyle olan ilişkisi üzerinden aydınlatılabilir; Varlığın açıklığına Heidegger'in önerdiği ve davet ettiği farklı düşünme yoluyla girilebilir.

Varlık ve Düşünme

Daha önceden metafizik geleneğin Varlığın hakikati üzerine düşünmediği belirtilmişti, çünkü Varlığı her zaman verili bir şeye –örneğin, *idea*'ya– indirgemiş ve Varlık olarak Varlığı hiç düşünmemiştir. Dolayısıyla Heidegger öncelikle bize, metafiziğin temelini tecrübesini edinmek için yola koyulacak bir düşünmeyi salık verir. Bu düşünme, felsefeyi sorgulayan ve Varlığı açık hale getirecek bir tavır geliştirmelidir. Artık felsefeye haddinden fazla değer vermekten ve ondan fazlasıyla bir şeyler beklemekten vazgeçmemiz gerekir. Heidegger için "geleceğin düşünmesi" felsefe değildir; çünkü o, felsefeyle özdeş olan metafizikten daha köklü düşünmektedir (Heidegger, 2013: 56).⁵ Bu gelmekte olan düşünme, varolanı varolan olarak tasarlamak yerine, Varlığın hakikatini kendisini düşünmeyi denemelidir; böyle bir deneme girişimi bir açıdan, metafiziğin terk edilmesi anlamına da gelmektedir. Çünkü Varlığın hakikati üzerine düşünmek, Varlığın kendisi üzerinde düşündürmektir. "Varlığın kendisinin bir düşünmeyi bulması ve bu işin nasıl olduğu, düşünmeyi sıçramaya götürür; böylece düşünme, Varlık olarak Varlığa uymak için Varlığın kendisinden fıkkırır" (Heidegger, 2009: 10). Heidegger, Varlığın kendi üzerinde düşünmek için düşünmeyi bir yola çıkarır ya da kendi ifadesiyle, düşünmeye bir patika açar. Bu patikada Varlık, yani insanın özü ile ilgili bir düşünüş, gerekli hale gelir; zira düşünme, insanın özüyle Varlık arasındaki bağı meydana getirir:

Düşünme bir etkide bulunduğu ya da uygulamaya konduğunda eylem haline gelmez. Düşünme düşünürken eylem. Bu eylem herhalde en sade ve aynı zamanda en yüce olandır da, çünkü o, insanın Varlıkla olan bağına ilgilendirir (Heidegger, 2013: 5).

Heidegger'in burada önerdiği düşünme yolu bir şey hakkında düşünmek değildir, Varlığın Düşünmesidir: "Düşünme Varlıktan olagelerek Varlığa ait olduğu için Varlığın düşünmesidir" (Heidegger, 2013: 8). Bu tek bir soruda, yani Varlık hakkındaki soruda açılan ve derine doğru genişleyen bir düşünmedir. Bu düşünmeyi gerçekleştiren düşünür de "başka bir düşünüşe değil, düşündüğünde, düşünülene (kendisini düşünülmesi gereken olarak sunana) Varlığa bağlıdır" (Heidegger, 2013a: 61).⁶ Heidegger'e göre düşünme, Varlığın açığa çıkmasına yönelik bir uygunluğa kendisini bağlamak durumundadır. Bunun için de düşünmenin görevi, önceki düşünmenin, yani modern düşünmenin bırakılması olmalıdır. Çünkü "modern düşünüş, çok büyük ölçüde ve münhasıran hesaplamaya dönüştüğünden mevcut bütün 'enerjisini' ve ilgilerini, insanın kendisini dünyasız kozmik uzayda nasıl kurumsallaştırabileceğinin hesaplanması üzerinde yoğunlaşır" (Heidegger, 2012: 37). Hesaplamaya dayalı modern düşünme tarzı, Varlığın talebine karşılık verme ve onun bizi sahiplenme olanağını ortadan kaldırır. Bu düşünme tarzının işleyiş sırasında düşünmenin ait olduğu şey olan Varlıktan vazgeçilir. Heidegger için bu işleyiş süreci, yeryüzünün yeryüzü olarak terk edilmesi ve her şeyi hiçliğe fırlatabilecek bir güç patlaması anlamına gelir. Dolayısıyla Heidegger, mevcut modern düşünüş tarzını bırakarak Varlığın talebine karşılık vermemizi sağlayacak esaslı biçimde farklı bir düşünme tarzını elde etmemiz gerektiğini vurgular. Varlığın kendisi hakkında yürüteceğimiz bu gerçek düşünme, kökleri Varlıkta kökleşen düşünme olmalı, Varlığın insanın özüyle olan bağına yerine getirmelidir. Böyle bir düşünme, Greklerde Pre-Sokratik düşünürlerce gerçekleştirilmiştir, onlar tarafından düşünmenin Varlığın açıklığıyla bir araya gelmesi sağlanmıştır. Fakat Batı metafiziği oldukça

⁵ Burada Heidegger'in, felsefeyle metafiziği özdeş kılarken, felsefenin özüyle felsefe arasında da bir ayrım yaptığını belirtmemiz gerekiyor. Heidegger'e göre felsefe özünde Yunancadır ve varolan olarak varolanın ne olduğunu araştırır. Heidegger felsefeyi, "varolmanın Varlığına karşılık olarak konuşma" (Heidegger, 1995: 46) olarak gördüğünde felsefeye yönelik metafizik anlayıştan farklı bir düşünümü ortaya koyduğu aşikârdır. Ancak felsefe özünde varolanın Varlığı nedir? diye sormuş olsa da, bunun yanıtını Platon'da *idea*, Aristoteles'te *energeia* olarak vererek Varlığa ilişkin soruyu bir kökene sabitlemiştir.

⁶ Heidegger, Varlığı her zaman düşünmeye değer olarak yeniden gösterme ve böylece bu düşünmeye değer olanın insanın ufkunda bulunmasını sağlama işinin "düşünürler" ait olarak kalabileceğini söyler (Heidegger, 2010a: 77).

uzun bir süredir Varlık üzerine düşünmeyi, diğer bir ifadeyle asıl düşünülmesi gereken şeyi unutmuştur. Asıl düşünülmesi gereken şey de insandan uzaklaşmıştır; bu çağın insanları olarak bizler kaygı verici olmasına rağmen halen düşünmemekteyiz. Heidegger, "en kaygı verici olan, bizim hala düşünmememizdir" (Heidegger, 2013a: 2)⁷ der ve bu durumu şu sözlerle açıklar:

Bizim hala düşünmememiz, esasen daha çok, bu düşünülmesi gereken şeyin kendisinin insandan yüz çevirmesinden, çoktandır yüz çevirmiş olmasından kaynaklanmaktadır (Heidegger, 2013a: 5).

Heidegger için düşünme, hiçbir şey yapmamak anlamına gelmez; düşünmenin kendisi, kader olarak anlaşılan dünya ile söyleşim içinde bir faaliyete girişmektir (Heidegger, 1993: 35). Bu faaliyet bizden yüz çeviren Varlığın hakikatiyle yeniden bir ilişki kurmayı gerektirir. Zira düşünmenin işi Varlığın hakikatidir, yani metafiziğe bakmaksızın Varlığı düşündürmektir. Eğer Varlık'ı düşündürmek "Varlık'la kastedilen nedir?" sorusunu yeniden gündeme getirmek ise bunun hareket noktası bir ontolojik Dasein çözümlemesi ve bu çözümlemeyle birlikte girilen zaman mefhumunun açılımıdır. Kenneth Maly'nin de işaret ettiği gibi, "Heideggerci bir biçimde düşünmek, tek bir soruda ve bu soruyu yanıtlamada açılmak ya da derine doğru genişlemektir" (Maly, 2012: 96). Bu genişleme, Heidegger'in düşüncesinde, Dasein ve zaman/zamansallık ilişkisi açısından gerçekleşmektedir.

Varlığın Anlamı: Dasein ve Zaman/Zamansallık İlişkisi

Heidegger'in görüşüne göre Varlık'ın anlamı zaman mefhumuyla yakından bağlantılıdır. Hatta "Varlık, zaman aracılığıyla mevcudiyet olarak belirlenmektedir" (Heidegger, 2001a: 14). Bu bağlantıyı Heidegger, *Varlık ve Zaman* adlı eserinde ontolojik Dasein çözümlemesiyle birlikte ayrıntılı olarak ele alır. Bu hususta Heidegger'in yaklaşımı, hareket noktası bakımından Grek düşüncesiyle önemli bir farklılık içinde görünür. Greklere göre Varolan şeyler Varlıkları bakımından "mevcut" diye tasavvur edilmişlerdir. Fakat şeylerin Varlıkları bakımından yorumunun bu temeli hiçbir zaman esaslı biçimde sorgulanmamıştır. Bir başka deyişle, Grek düşünürler, dünyada karşılaştıkları, görülebilen ve dolayısıyla bilinebilen şeyler üzerine düşünmüşlerdir. Algılanmış ve hakkında değişik bakımlardan, yani "kategoriler" yoluyla bildirimde bulunabilen şeyler onların belirleyici örnekleri, diğer bir ifadeyle, *paradeigma*'larıydı. Heidegger'in hareket noktası ise algılanabilir şeylerden ziyade, onun, "dünya-içinde-Varlık" olarak Dasein diye ifade ettiği şeydir. Dasein, Greklerce ve daha sonraki metafizik düşünce geleneği içinde sorgulanmamış bir fenomendir. Heidegger'in çabası da, Dasein'in varoluşsal durumlarına yönelik bir sorgulamada bulunmaktır (Brock, 2008: 81-86). Çünkü Heidegger için varolanların Varlığına ilişkin bir sorgulamada bulunmak, onun Varlığının bir olanaklılığını oluşturur. Ayrıca, önceki bölümde tartışılacağı hakikat probleminin ulaştığı sınır da Dasein'dir. Bunun nedeni ise, gizini açmayı ya da zamansal-tarihsel ifşa olmayı, bu ifşa olayının gerçekleştiği varolan olarak insan Dasein'nin inşa etmesidir. Heidegger bu açıdan, Varlık sorusunu Dasein mefhumuyla birlikte yeniden açığa çıkarmayı düşünür ve bizlerin meydana getirdiği bu varlık türünü, yani Varlık sorusunun kendisinde açığa çıktığı bu türü çözümlenmeye girişir.

Heidegger'in *Varlık ve Zaman*'daki Dasein çözümlemesi çok özel bir anlamda gerçekleştirilen –burada birey olarak insan değil, orada-olmaklık olarak insan Varlık'ı temel konuyu teşkil eder– bir çözümlenmedir. Heidegger bu çözümlenmede, ontolojik bakımdan her şeyden farklı olan Dasein'in kaygıyla, ölümlü, vicdanla ve tarihsellik ile ilişkisini etraflıca analiz eder. Analizindeki en merkezi noktalardan birisi, Dasein'in zamanla ilişkisidir. Dasein'nin varoluşunu baştan sona sınırlayan zaman, burada kaygıya, ölüme, endişeye ve vicdana sızar. Zaman, Dasein'in içindedir ve onu bir bütün olarak belirleyen tek şeydir. Ayrıca, "Dasein'in varlık gibisinden bir şeyi belirttik olmadan anlayıp yorumlaması,

⁷ Heidegger, bizlere, "bugün hangi korku, düşünceye yönelik korkudan daha büyüktür?" (Heidegger, 2011a: 78) sorusunu yönelterek düşünmenin değerini, düşünme edimini gerektiren şeyin ne olduğunun kavranılmasının önemini göstermeye çalışır.

zaman iledir” (Heidegger, 2011: 18). Zaman, Varlığı anlayan Dasein’in Varlığı olarak açığa çıkarılmaktadır. Peki, Heidegger, Dasein’in Varlığı olarak zaman derken bundan neyi kast etmektedir?

Heidegger’e göre zaman öncelikle insan varoluşunun açıklığını koşullandırdığı anlamıyla çizgisel, kronolojik bir zaman olmadığı gibi biyolojik, fiziksel, psikolojik ya da kozmolojik zaman da değildir. O, içinde bizim anladığımız şekliyle geçmiş, gelecek ve şimdiyi sadece bir arada tutan bir dizi uzamsal nokta değildir. Heidegger için zaman bir fenomendir, yani o kendini açmakta olan olumsalsal bir şeydir ve onun kendini nasıl açmakta olduğuna bakılarak insan varoluşuyla kökensel bağı da anlaşılabilir. Olmakta olan bir şey olarak zaman, insan varoluşunun kendi olma ya da varoluş olanaklarıdır (Kurtar, 2014: 19). Ayrıca zaman, insanın bir şey haline gelme hareketidir. Bizler daima bir geleceğe doğru yönelerek olduğumuz şey haline geliriz. Geçmişten gelenekleri devralır, onlarla birlikte kendimizi geleceğe yansıtır ve ölürüz. İnsan sadece, varoluşu zamansal olarak açık duran bir varolan olmasıyla zamana bağlı bir varlıktır. Bu da Varlığın, zamandan, insanî Varlığın zaman içerisinde açılmasından başka bir şey olmadığı anlamına gelir. Diğer bir ifadeyle, Dasein, zamana bel bağlayan ve zaman tarafından yönlendirilen bir açıklıktır. “Dasein’in bir açıklık olması, yani kendi dışında ve olanaklarına açık olması zamanın onda oluşmasında köklenir. Bu bağlamda zaman, daima gelmekte olan ve geçmişini durmaksızın anlamlandıran bir geleceğin önceliğidir” (Kurtar, 2014: 19). Heidegger’in ifadesiyle söylersek:

Zaman, giden bir şeydir. Ve zaman, geçtikçe giden bir şeydir. Zamanın gitmesi elbette bir geliştir. Gelmekte olan zaman asla kalmak için gelmez, onun gelişi gitmek içindir. Zamanın gelişi, daima uğrayıp gitme ve geçip gitme alameti ile işaretlenmiştir. Bu yüzden zamanlık, gelip-geçicilik olarak kabul edilir. Dolayısıyla “geçmiş”, sadece diğerlerinin yanında zamanın bir dilimini değil, zamanın bahsettiği ve geride bıraktığı asli drahomayı, geçip-gitmiş olanı da ifade etmektedir. Zaman sadece malik olduğu şeyi bahşeder. Ve o yalnızca, zati itibarıyla ne ise ona maliktir (Heidegger, 2013a: 62).

Heidegger’in, zamana dair kavrayışı, zamanın alışılmış kullanımlarından –“gelecek”, “geçmiş” ve “şimdi” gibi alelade zaman anlayışının öne çıkan kavramlarından– ciddi farklılıklar gösterdiği için Heidegger, en önemli çalışması olan *Varlık ve Zaman*’da, zaman yerine zamansallık terimini kullanmayı tercih eder. Bu terimle de, Dasein’a ait olan Varlığın asıl anlamını göstermeyi amaçlar:

... Alelade anlayışın “zaman” dediğiyle buradaki zamansallığın bir biriyle ilk bakışta örtüşmüyor gibi durması bizi şaşırtmamalıdır... Zamansallık farklı imkân ve minvallerde husul bulabilmektedir. Varoluşun temel imkânları, yani Dasein’in sahihlik ve gayrisahihiği, ontolojik bakımdan zamansallığın olası husul bulmaları üzerine temellenmektedir (Heidegger, 2011: 321).

Heidegger’in, yukarıda söylediği gibi, Dasein için fundamental olan zamansallık’ı bir varolan olarak var olan bir şey olmaktan ziyade, kendini husule getirendir. Heidegger, Dasein’in bütün fundamental yapılarının, onun açınıcı bakımından temelde “zamansal” olduğunu ve zamansallığın husule gelme halleri olarak kavranması gerektiğini ifade eder (Heidegger, 2011: 322). Çünkü “Var olma her zaman bir olanaklı zamansal olma tarzı içindedir. Varolma zamandır, zaman zamansaldır. Var olma zaman değil, zamansallıktır. Temel ifade şudur: Zaman zamansaldır” (Heidegger, 1996: 97).

Dasein, zaman-içinde-bulunmalık tarzında zamanı yaşaması nedeniyle zamansaldır. Heidegger’in vurguladığı gibi, “Dasen’a ‘zamansal’ demeliyiz, eğer onu ‘zaman içinde’ var olmak olarak anlıyorsak” (Heidegger, 2011: 400). Heidegger için Dasein’in Varlığını oluşturan, varolanın Varlığının anlamını tesis eden şey zamansallıktır. Dasein esas olarak zamansaldır ve Dasein’in zamansallığı, onun zamanı değişik tarzlar içinde yaşadığını, zamanın boyutları içine dalmışlığını ifade eder. Dasein, zamanın boyutları olarak geleceğe, şimdiye ve geçmişe gömülmüş haldedir. Bu gömülme halleri, Dasein’in “ekstazlar”ıdır; onun zamanın ufku içine çekilme tarzlarıdır. Bunlar, Dasein’in geleceğin imkânlarına, kendi zamanının “şu-anda-olmaklık”ına ve geçmişin hatırlanmasına “şimdinin” içinde gidip gelirler (Pöggeler, 2001: 50). Geçmiş ve geleceği birlikte anlamamız gereken “Şimdi”de ölüme doğru

yönelirler. Zira bu "şimdi" Heidegger için ne anlama gelmektedir? Heidegger'in "şimdi"yle ilgili olarak söylediğine kulak verirsek:

Burada saatte şimdiki zamanı görüyorum. Ama bu 'şimdi' ne? Şimdi burada, bunu yapıyorum; şimdi burada, ışık dışarı çıkıyor. 'Şimdi' ne? 'Şimdi' benim elimde mi? Ben 'şimdi' miyim? Her başka kişi 'şimdi' mi? Öyleyse ben zaman olurum, başka her kişi de zaman olur. Biraradamız içinde biz zaman oluruz (Heidegger, 1996: 67).

Heidegger, varoluşumuzun her zaman bir yöne sahip olduğunu belirtir. Bu yön, kendini şimdiler dizisi içinde sonsuzluğa açar. Söz konusu şimdi hem az önce hem de hemen şimdidir ve onda özü itibarıyla, ne bir başlangıç ne de bir son bulabiliriz. Çünkü "her bir son şimdi, bir başka şimdi olacak ve hemen-şimdi-değil haline gelecek, yani artık-şimdi-değil olan zaman olarak geçmişe ait olacaktır. Her bir yeni şimdi ise, az-önce-şimdi değildi olarak henüz-şimdi-değil olan zaman olarak 'istikbale' ait olacaktır. Bu nedenle de zaman 'her iki yönde' sonsuz olacaktır" (Heidegger, 2011: 449).

Zamanın sonsuz bir şekilde akıp gidişinden söz ettiğimizde bu gidişin dünya-içindeki varlıklar ile birlikte dünyada bulunarak gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Zira biz, varoluşumuzun bir parçası olarak varoluşumuzun dünyasında yer alan var olanlara doğru yönelir ve onlarla birlikte oluruz. Aslına bakılırsa, dünyanın-içinde-olma olarak Varolma, bir bütünsellik içinde birbiri-ile-olma, başkalarıyla değildir. Dünya ile birlikte olan, fakat başkalarıyla olmayan bir varlık olamazdı ya da başkalarıyla olan, fakat dünya ile birlikte olmayan bir varlık da olamazdı (Inwood, 2014: 87). Dasein salt var olabilmek için etkileşime girebileceği başka varlıkların olduğu bir dünyaya gereksinim duyar. Heidegger'in söylediği gibi, "ben başkalarıyla var olurum ve başkaları da başkalarıyla" (Heidegger, 1996: 73).⁸ Heidegger için Varolma, başkalarıyla olma ve şu anda, yani şimdi olma olarak belirleniyorsa; o olabildiği şey olduğu sürece hep benimkidir. Bir başka deyişle, varolma, benim var olduğum bir varolan oluyorsa ve başkası-ile-olma olarak tanımlanıyorsa, benim Varolmamda çoğu kez ve genelde ben kendim değilimdir, başkalarıdır. Hiç kimse bizzat kendisi değildir; kendimizin onunla gündelik yaşam sürdürdüğümüz 'hiç kimse', aslında 'Biri'dir. Biri söyler, biri dinler, biri bir şey içindir ve bu Biri'nin egemenliğinin inatçılığı içinde benim Varolmamın olanakları yatar. Varolmamın gündelikliği *biri* olan her bir varlıktır. Bu bakımdan, varolma, içinde *biri*'nin birlikte olduğu zamandır (Heidegger, 1996: 74-91) ya da dünyanın-içinde-birlikte-olma olarak zamandır. Bu bakış açısıyla Heidegger, "Zaman ne?" sorusunu başkası-ile-olma, yani *biri*'yle olma olarak "Zaman kim?" sorusuna dönüştürür ve Varolma'yı, bizzat zamanın kendisi olarak görür: "Varlık olanağı içinde kavranan Varolma, zamanın içinde değildir, bizzat zamanın kendisidir" (Heidegger, 1996: 85). Bizzat kendisi zaman olmak zorunda olan Varolmanın Varlık anlamı da zamansallıktır, bir başka deyişle, Varlığımızın özü zamansaldır. Heidegger, zamansallık sorunsalını açıklamakla birlikte, Varlık'ın anlamına ilişkin soruya da somut bir yanıt vermektedir. Varlık, zamansallık yoluyla var oluş olarak belirlenir ve bunun böyle olması düşünmeye tüm şiddetiyle devam eden bir huzursuzluk alanı açar.

Kaynakça

ALTENBERND, Patricia Johnson, (2013), *Heidegger Üzerine*, çev. Adnan Esenyel, Sentez, Ankara.

BARRET, William, (2008), "Heidegger: Toplu Bakış", *Heidegger*, çev ve der. Ahmet Aydoğan, Say, İstanbul.

BARTKY, S. L., (2008), "Geç Heidegger Felsefesinde Kökensel Düşünme", *Heidegger*, çev ve der. Ahmet Aydoğan, Say, İstanbul.

⁸ Var olmamız organik bir bütün olarak dünya-içinde-olmaktır. Heidegger'e göre, insani bir varlık asla soyutlanmış, dünyasız bir özne değildir; asil özünün, *dünyası* tarafından tesis edildiği bir varlıktır (Frede, 1993: 63).

BROCK, Werner, (2008), "Bir Yaklaşım Denemesi – Varlık ve Zaman", *Heidegger*, çev ve der. Ahmet Aydoğan, Say, İstanbul.

FREDE, Dorothea, (1993), "The question of being: Heidegger's Project", *The Cambridge Companion to Heidegger*, edit. by Charles B. Guignon, Cambridge University, Cambridge.

HEIDEGGER, Martin, (1984), *Early Greek Thinking*, çev. David Farrell Krell ve Frank A. Capuzzi, Harper Collins, San Francisco.

HEIDEGGER, Martin, (1993), *Profesör Heidegger 1933'te Neler Oldu?* çev. Turhan Ilgaz, YKY, İstanbul.

HEIDEGGER, Martin, (1995), *Nedir Bu Felsefe*, çev. Ali Irgat, Afa, İstanbul.

HEIDEGGER, Martin, (1996), "Zaman Kavramı", *Aristoteles, Augustinus, Heidegger-Zaman Kavramı*, çev. Saffet Babür, İmge, Ankara.

HEIDEGGER, Martin, (1997), *Özdeşlik ve Ayrım*, çev. Necati Aça, Bilim ve Sanat, Ankara.

HEIDEGGER, Martin, (1998), *Tekniğe İlişkin Soruşturma*, çev. Doğan Özlem, Paradigma, İstanbul.

HEIDEGGER, Martin, (2001), *Nietzsche'nin Tanrı Öldü Sözü ve Dünya Resimleri Çağı*, çev. Levent Özşar, Asa, Bursa.

HEIDEGGER, Martin, (2001a), *Zaman ve Varlık Üzerine*, çev. Deniz Kavit, A Yayınevi, Ankara.

HEIDEGGER, Martin, (2009), *Metafizik Nedir?*, çev. Yusuf Örnek, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara.

HEIDEGGER, Martin, (2010), "Varlık ve Görünüş", *Heidegger*, der. Özgür Aktok, Metin Bal, Doğu Batı, İstanbul.

HEIDEGGER, Martin, (2010a), "Kant'ın Varlık Tezi", *Heidegger*, der. Özgür Aktok, Metin Bal, Doğu Batı, İstanbul, 2010.

HEIDEGGER, Martin, (2011), *Varlık ve Zaman*, çev. Kaan H. Ökten, Agora, İstanbul.

HEIDEGGER, Martin, (2011a), *Sanat Eserinin Kökeni*, çev. Fatih Tepebaşılı, DeKi, Ankara.

HEIDEGGER, Martin, (2012), "Dilin Doğası", *İnsan Bilimlerine Prolegomena Dil, Gelenek ve Yorum*, çev. Hüsamettin Arslan, Paradigma, İstanbul.

HEIDEGGER, Martin, (2013), *Hümanizm Üzerine*, çev. Yusuf Örnek, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara.

HEIDEGGER, Martin, (2013a), *Düşünmek Ne Demektir?*, çev. Rıdvan Şentürk, Paradigma, İstanbul.

HEIDEGGER, Martin, (2014), *Metafiziğe Giriş*, çev. Mesut Keskin, Avesta, İstanbul.

HEIDEGGER, Martin (2015), *Teknik ve Dönüş*, çev. Necati Aça, Pharmakon, Ankara.

HOFSTADTER, Albert, (2008), "Bütün Bir Ömrü Tek Bir Düşünceye Adamak", *Heidegger*, çev ve der. Ahmet Aydoğan, Say, İstanbul.

INWOOD, Michael, (2014), *Heidegger*, çev. Nursu Öрге, Dost, Ankara.

KURTAR, Senem, (2014), *Heidegger ve Poetik Düşünme*, Pharmakon, Ankara.

MALY, Kenneth, (2012), "Okuma ve Düşünme: Heidegger ve Yunanlıların İzini Sürmek", *Posseible Düşünme Dergisi*, çev. Senem Kurtar, <http://www.possible.com/uploads/dergi/13.pdf>, No:1.

PÖGGELER, Otto, (2001), "Heidegger, Bugün", *Heidegger Üzerine İki Yazı*, çev. Doğan Özlem, Paradigma, İstanbul.

ZIMMERMAN, E. Michael, (2011), *Heidegger – Moderniteyle Hesaplaşma/Teknoloji, Politika Sanat*, çev. Hüsamettin Arslan, Paradigma, İstanbul.